

Ligging van de Gravinneweg

Aangeleverd door dhr. C. Blom uit Garijp

BRONNEN:

- J.P. Wiersma: Friese mythen en sagen 54 ev.(=W)
- S.J. vd Molen: De Gravinnewei en sym namme (Fryske plaknammen dl V blz 63 ev.) (=M)
- Eigen zoekwerk, door de heer C. Blom (=Z)

DOEL:

Volgens schippers door een gravin aangelegd als legerweg.

Vanuit de Friese Koningsstad liep de zuidelijke tak naar Keulen en de oostelijke tak naar Oost Friesland.

KAARTEN:

Friesche Volksalmanak, 1889 p 158

Schotanus: Beschrijvinge van Vriesland (uit 1638)

Kaart bij artikel van L.A. Dokkum

Kaart bij artikel vd Molen

ONDERGROND:

Sneeker Meer: felslaag van 25/35 cm (zand/ijzer)

Tussen Sneeker en Heeger Meer: zware klei (Nieuw Advertentieblad van Heerenveen 21-2-1880)

Volgens de Sneeker apotheker Dokkum bestaat de Gravinneweg uit een diluviale ijzerhoudende rug.

Uit P.C. Scheltema Fryske sprekwurden: De Greavene wei rint oer fluws en kley

In 1846 schreef J. Dirks in Koophandel der Friezen blz 86 dat zijns inziens de weg een door de natuur gevormde richel was (het een sluit het ander natuurlijk niet uit).

Volgens Walma en Salverda van provinciale waterstaat was het westelijke gedeelte geen diluviale rug, maar bestond ze uit zware klei, zand en soms veen (O. Santema: de Weitsrop 1933)

OVERDENKINGEN:

Gezien het "rechte" karakter van de weg doet het denken aan een gewestelijke aanpak.

Bij Garijp is de weg gericht op de kerktoren (tussen 1100/1200 gebouwd), dus vermoedelijk later dan 1100 aangelegd. Echter hij is van voor de aanleg van de Garijper Schipsloot (aangelegd in ...?).

Dit is (was) uit het slotenpatroon af te leiden.

Vraag: werden de kerken gedwongen om de oversteekplaatsen te onderhouden? (Garijper kerk moest tijnje naar Wartena onderhouden, Bergummer klooster de Bergummer Dam. lange traditie met veel overlevingskansen, denk aan kerkegrond)

ROUTE

WEST:

Vanuit het Sneeker meer naar het Heeger Meer en vandaar kwam de Gravinnewei bij Workum uit.

- Volgens Van Blom in de volksalmanak van 1886 liep het westelijke traject als volgt (N.B. ze volgen waarschijnlijk de diluviale rug, waar de weg al dan niet op gelopen heeft!): Door de Groene Dijk heen, ruim een km ten oosten van de Offenwierster Zijl, dan naar het zuiden door de mieden van de Roaspollen, in de puollen, de Potten ten noorden van de Houkesloot, dan naar het zuiden door de Houkesloot, door de polders oostelijk van Toppenhuizen, dan 2/300 meter noordelijk van de Leijensloot door Toppenhuizen. Daarna kwam hij bij de Westpolder uit tot aan de Wite Brekken, ging dan westelijk van de Wite Brekken door het

Deeklan. Bij de gedempte Jutrijpster kerksloot door de Easter Wimerts. Vandaar ging hij door de polder naar de kerk van Jutrijp. Vandaar naar het westen door het gedempte vaarwater de Hoarne, zuidelijk van Osingahuizen langs door de Wester Wimerts tot ten zuiden van Heeg. Tussen Heeg en de Gaastmer is hij weer in een stuk lang te ontdekken. Langs de Gaastmer kerk. Dan door de noordhoek van de Greate Gaastmar, naar het Sanmar dan door de Sipe dan naar Nijhuzum om uit te komen aan de noordkant van het Fliet bij Workum. Deze richel werd ook wel de Hoyta Wale dyk genoemd. Onder Toppenhuzen werd een deel van de Welle of dyk als een stuk van de Gravinneweg bestempelt (volgens een oude arbeider.) Volgens Santema is de naam geïmporteerd, en komt eerder in de stukken niet voor.

- Volgens opzichter G.M. Salverda lag er onder Nyhuzum een stuk land met de naam Gravinneweg (30 m breed) Nabij Sandfirden liep de weg door de Brekken en door de landen bij Oudega (de Bandt genoemd) in de richting van Sneek. (Aardrijkskundig Woordenboek van A.J. vd Aa(1843).)
- Begint volgens J. van Leeuwen (1825) net boven Workum door het Gaastmeer en de Brekken naar Sneeker meer en vandaar naar de Leppedijk in Utingeradeel (Terkaple). Daar deelde de weg zich volgens J. Scheltema (Geschiedkundig en Letterkundig Mengelwerk dl 6 2e stuk) op in een noord- (Tytsjerksteradeel Bergummermeer) en een zuidroute (spoor eindigt in de 'Zwagen(?)').
- De weg liep onder de kerk van Jutrijp door (bron dorpelingen:naam GRAVINNE WEY).
- In de zg schoolmeestersboekjes (van 1857) wordt het traject als volgt aangegeven: vanaf de Wymerts oostwaarts, vandaar noordwaarts naar Jutrijp. Later wordt ook een zandrichel ten zuiden van Hommerts Gravinneweg genoemd: onder Ljippenwald over de Sangaest naar Kuferd. (In 1857 wel beschreven, maar niet als gravinneweg genoemd). Waar Houkesloot en Reade Gaw in het Sneekermeer komen (bij Jongeburen). De 'diluviale rug van Dokkum' loopt vanuit het Sneekermeer tot vlak langs het 'Oud Kerkhof' aan de Houkesloot, tussen Kruiswater en Rokoepolle(?).
- Op een kaartje van L.A. Dokkum staat de weg uitgetekend van Terherne naar de Griene Dyk onder Offenwier. Volgens ds. P Overbeek uit Terhorne kon men de Gravinneweg ook in de Meinesloot waarnemen.
- Volgens schipper K. de Vries uit Terhorne liep de weg vanaf Jongebuorren naar het oosten over het land van W. Stelwagen en J vd Weide door de Gjeau en het zogenaamde Lyts en Great San. Van het deel naar de Meinesloot en it Deel (richting Akkrum) was hem niets bekend.

ZUID:

Vanuit het zuiden: Oldeholtwolde, langs Haskerdiken, Akkrum en Terhorne dwars door het Sneekermeer.

- Volgens Winkler; Nammelist was er een Gravinnydyk of Gravinnesingel bij de Jouwer. In Iduna uit 1855 wordt een Gravinnesingel tussen Lemmer en Heerenveen genoemd.
- In J. Hepkema: Wandelingen rond Heerenveen blz 34 wordt een binnenpad bij Nijeschoot zo genoemd.

NOORD:

- D.W. Hellema schrijft in 1824 in "Tegenwoordige staat van Wirdum": bij een boerderij bij Tsjard ten zuiden van Wirdum loopt een spoor door de weilanden, komende van de kant van het Noordend. Deze werd de Gravinneweg genoemd. De oorsprong van deze naam is hem onbekend. Volgens Santema nu rond Wirdum niet meer bekend.
- Volgens Winkler in zijn 'Nammelist' was er een Gravinneweg onder Irnsum.

Op de Schotanuskaart van 1718 staat bij Wartena de Gravinne Oude Wegsloot. Later door Eekhoff aangegeven als Gravene Oude Weg sloot.

- In 1574 (!) werd in een akte betreffende de verkoop van Kinnema sathe (noordelijk van Garijp) al gesproken over de Gravinne Lege Wech (dit in tegenstelling tot de Heere "hoge" weg).
- In de mearkes en segen portef. D. van het oude archief van it Selskip (nr 158) van rond 1850 wordt verteld: Achter Dongwier(Domwier bij Warga) loopt een weg, die men de Gravinneweg noemt. Deze loopt aan de ene kant vanaf Grouw naar de Drachtster kant, aan de andere kant naar Wartena. Hij is volgens deze overlevering aangelegd door een Gravinne Ada.

N.B. In Steenstra kom ik in dl 2 blz 5 tegen: Rond 1203 is er een strijd tussen graaf Willem en gravin Ada, getrouwd met Lodewijk graaf Van Loon. Ze is een dochter van graaf Diederik VII (broer van eerder genoemde Willem) Ook de moeder van Willem, die rond 1195 Friesland regeerde heette Ada!(dl 1 blz 360).

Op een kaart uit 1769 (R.A. Ljouwert, bijlagen Civ. Sententies doos 3) komt westelijk van Suameer de Grafine Laan voor. Eekhoff noemt hem later (terecht) Gravinnelaan.

OOST:

Tussen Warniahuzen en de Kromme Swijnsweg loopt een kleirug tussen de (uit veen bestaande) hooilanden van de Gearen en de Kwearen. Deze werd (volgens van Blom) rond 1885 algemeen de Gravinnewei genoemd (ook wel Harmensdyk). Dit kleispoor is een oude arm van de Boarn. Het loopt (niet als Gravinneweg benoemd) verder. In Oldeboorn steekt het de Boarn over, daarna over het Koningsdiep, langs de Sjoukesloot en de Warniasloot naar de Nieuwe Straatweg. Volgens Rienks en Walther is de rug wel als dijk gebruikt. Volgens een brief van een inwoner van Nijbeets aan vdM liep de Gravinneweg ten zuiden van de Boarn en buigt met het Moerdiep naar het zuiden. Is nog duidelijk als kleirand in het landschap te zien.